

ЦЪРКВАТА “СВЕТИ ЧЕТИРИДЕСЕТ МЪЧЕНИЦИ” - ПАНТЕОН НА БЪЛГАРСКИТЕ ВЛАДЕТЕЛИ

ТЕКСТ: МАРИЯ ЗАХАРИЕВА, СНИМКИ: АРХИВ

Мощите на цар Калоян бяха повторно погребани в обновения храм “Свети Четиридесет мъченици” в старата българска столица осемстотин години след неговата смърт. На погребението присъстваха президентът и върховен главнокомандващ на Българската армия Георги Първанов, министърът на културата Стефан Данаилов, кметът на Велико Търново Румен Рашев, почетна гвардейска рота. Негово Високопреосвещенство Великотърновският митрополит Григорий отслужи Заупокойна молитва. Идеята е в храма “Свети Четиридесет мъченици” да се положат и мощите на Михаил III Шишман и на Самуил, които са съответно в Сърбия и Гърция.

МОЩИТЕ НА ЦАР КАЛОЯН БЯХА ПОГРЕБАНИ С ДЪРЖАВНИ И ВОЕННИ ПОЧЕСТИ

Тържественото шествие започна от Регионалния исторически музей, премина през града и стигна до църквата “Свети 40 мъче-

ници”, където в гроб № 39 бяха положени мощите на Калоян. На същото това място те бяха открити през 1972 г.

Ден преди официалното погребение Великотърновският митрополит Григорий отслужи всеочистителна молитва. Саркофагът, който съхранява мощите, е израбо-

тен от търновския военен завод “Терем Ивайло”. Той е от неръждаема, никелирана стомана и може да издържи 3 000 години. Върху капака му е сложен монограм със символите на Калояновия пръстен – барс и надпис, като са добавени годините на царуването на владетеля.

В саркофага костите бяха положени от проф. Йордан Йорданов, който е обработил останките с пчелен восък, технология, използвана още в древния Египет. Владиката намаза костите с елей и вино. По стара християнска традиция те бяха събрани в единия край на саркофага, тъй като се извърши повторно погребение. В ковчега има сложена пръст от храма "Свети 40 мъченици" и икона на свети Иван Рилски.

ИСТОРИЯТА НА КАЛОЯНОВИЯ ГРОБ

През 1972 г. археологът Вълчо Вълков открива погребение на 35- 40-годишен мъж (гроб № 39). Намереният скелет е на изключително голям за онова време мъж, висок около 1,90 м, облечен със скъпи пурпурни одежди, украсени със златна сърма и бисери и със златен пръстен на лявата ръка. Пръстенът е с хералдическо изображение на барс, с тегло 61,1 грама и надпис в негатив "Калоянов пръстен".

Върху плочката на пръстена е изобразено животно с кучешка муцуна, тяло и опашка на лъв и с орлови нокти на краката. През 1981 г. е открит и печат със същия хералдичен знак. Останките на война са изложени в Регионалния исторически музей във Велико Търново в стъклен саркофаг в продължение на четири години. Погребан ли е българският цар Калоян в гроб № 39 или там

Златен пръстен-печат на цар Калоян от черквата „Св. Четиридесет мъченици“, Велико Търново, XIV в.

е намерен скелетът на болярин със същото име? Редица археолози смятат, че погребеният е цар Калоян. Името Калоян е основният мотив "за", както и голямото тегло на златния пръстен. Липсата на титлата "цар" на пръстена, както и фактът, че гробът е извън църквата, на място, предназначено за преминаване, са едни от основните доводи "против". Съществува хипотеза, че гробът на Калоян се намира в още неизследвана територия около църквата.

КАЛОЯН – ВЕЛИК БЪЛГАРСКИ ЦАР ОТ ДИНАСТИЯТА НА АСЕНОВЦИ

Калоян е цар на българите (1197 -1207 г.), брат на цар Асен I (1187 -1196 г.) и на цар Петър II (1196-1197 г.) Изявява се като изтъкнат пълководец. Изпратен във Византия като гарант за миролюбивата политика на България след въстанието на Асен и Петър, той се запознава подробно с тънкостите на византийската дипломатия. След трагичната смърт на Асен и Петър Калоян поема престола през 1197 г. По време на неговото царуване българската държава достига границите, които имала преди падането ѝ под византийско робство. Калоян сключва мир с Византия, прогонва унгарския крал Емехрих от българските територии и извоюва официално признаване на България, като сключва уния с папа Иннокентий III (1204 г.) и е провъзгласен за крал. След разгрома на кръстоносците при Одрин и пленяването на император Балдуин Фландърски през 1205 г. утвърждава българската държава като първостепенна политическа сила на Балканите. Следващите две години Калоян освобождава редица крепости и достига до Солун, където е убит през август 1207 г. от куманският вожд Манастър. В заговора участват и български боляри, недоволни от засилването на централната власт. Тялото на големия български владетел е пренесено от войниците му в Търново.

ОБНОВЛЕНИЕТО НА ХРАМА „СВЕТИ ЧЕТИРИДЕСЕТ МЪЧЕНИЦИ”

Обновеният храм „Свети 40 мъченици”, открит миналата година на светлия християнски празник Кръстовден, в продължение на 30 години е недостъпен заради срутвания. Близо 40 години част от стенописите му се съхраняват в историческия музей във Велико Търново. Сега някои от тях са върнати в църквата. Църквата е вече филиал „Великата лавра” към Националния исторически музей в София. За обновяването на църквата „Св. 40 мъченици” и околното пространство Министерството на културата вложи през последните две години 2.5 милиона лева. Световната организация ЮНЕСКО отпусна 25 000 долара. Още 500 000 лв. е дала Комисията за защита на населението при бедствия и аварии към Министерския съвет за укрепване на пътя над църквата, засегнат от наводненията през 2005 г. Започна поставянето на габионите, с които се изгражда каменна подпорна стена по поречието на Янтра към църквата „Св. 40 мъченици”. Финансирането в размер на 290 518 евро е по програмата „Фар” на ЕС и от републиканския бюджет.

„СВЕТИ 40 МЪЧЕНИЦИ” СЪХРАНЯВА ОСЕМ ВЕКА БЪЛГАРСКИЯ ДУХ

Храмът е построен и зографисан през 1230 г. по заповед на цар Иван Асен II. Има хипотези, че се намира на мястото на ранна християнска базилика от X век, носела името „Рождество Богородично”. Посветен е на голямата победа на цар Иван Асен II над Теодор Комнин. Битката

при Клокотница е на 9 март 1230 г., денят на Св. 40 мъченици от Севастия. Затова Иван Асен II посвещава новосъградената църква на светците, които го закриляли. В храма се намират едни от най-значимите ни писмени паметници: Омуртагската, Асеновата и Граничната колона от Родосто, която е от времето на хан Крум. Някои историци смятат, че последните две колони са надписи на владетели-езичници са поставени в църквата, за да покажат родствената връзка на Иван Асен II с династията на Хан Крум. Други са на мнение, че демонстрират приемствеността между Първата и Втората българска държава. В храма е и гробът на Свети Сава, първият сръбски просветител и архиепископ, умрял във Велико Търново и погребан по нареждане на Иван Асен II в „Свети 40 мъченици”. Чудеса ставали около гроба на светеца и след пренасянето на мощите му в Сърбия. По-късно, по време на турското робство, църквата е превърната в джамия. Стенописите, иконите и иконо-

стасът са били унищожени. Преданията разказват, че всички минарета, които турците поставяли на църквата, падали, защото неспокойните духове на българските владетели бдели над нея. Археологическите проучвания на храма започват още в началото на миналия век. 70-те години са открити 200-метрова крепостна стена с бойни кули и портик, манастирският комплекс „Великата лавра”, християнски и мюсюлмански некропол с 1 100 погребения, 800 от които християнски и 300 – мюсюлмански. След Освобождението в „Свети 40 мъченици” е отслужен тържественият молебен в чест на откриване Учредителното събрание през 1879 г., приело Търновската конституция. Храмът е свързан и със Съединението. На 22 септември 1908 г. тук княз Фердинанд обявява независимостта на България с думите: „С благословението на Всевишния провъзгласявам съединената на 6 септември 1885 г. България за независимо Български царство”. ■

Надписът на Асеновата колона е посветен на голямата победа на българите при Клокотница (1230 г.): „В лето 6738 (1230) индикат III, аз Иван Асен в Христа бога верен цар и самодържец на българите, син на стария Асен, издигнах из основи и с живопис украсих докрай пречистата тази църква в името на светите четиридесет мъченици, с помощта на които в дванадесетата година от царуването си, в която година се изписваше този храм, излязох на бран в Романия и развих гръцката

войска, а самият кир Теодор Комнин взех в плен с всичките му боляри. И цялата му земя от Одрин до Драч, превзех, гръцка, още арбанашка и сръбска, а пък градовете, които се намираха около Цариград и самия този град владееха фрзите, но и те се покоряваха под ръката на моето царство, понеже нямаха друг цар освен мене и благодарение на мене прекарвах дните си, като бог заповяда, понеже без него нито дело, нито слово се извършва. Нему слава навеки. Амин.“